

УДК 336.143:332

Опубліковано 27 лютого 2021 року

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

ЖУК Інна Іванівна

кан. екон. наук., доцент кафедри фінансів, банківської та страхової справи «ННІМЕФ»
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»
УКРАЇНА

Анотація: Дослідження присвячено теоретико-методологічному аспекту щодо забезпечення фінансової спроможності та потенціалу держави, регіонів, об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації влади. Зазначено, що упровадження децентралізації як інструменту державної регіональної політики має на меті змінити систему управління громадами та систему адміністративно-територіального устрою країни, а також досягти покращення становища громадян незалежно від місця їх проживання. Проголошена спрямованість такого інструменту на вирішення питань регіонального та місцевого розвитку означає, що в суспільстві існують очікування відповідних ефектів уже в короткостроковій перспективі: децентралізація на користь громад змінює розподіл повноважень, запроваджує механізми акумулювання бюджетних ресурсів; громади мають більше можливостей реалізовувати власні стратегії розвитку, спираючись на організаційний та матеріально-фінансовий потенціал.

ВСТУП.

Децентралізаційні процеси та реформування щодо владних та фінансових повноважень держави на користь місцевих органів самоврядування є одними із найвагоміших та визначальних з часів незалежності України.

Головним стратегічним завданням модернізації системи державного управління та територіальної організації влади, яка сьогодні здійснюється, є формування ефективного місцевого самоврядування, створення комфортних умов для проживання громадян, надання їм високоякісних та доступних публічних послуг [1]. Досягнення зазначених цілей неможливе без належного рівня економічного розвитку відповідних територій, їх фінансового забезпечення і достатніх джерел для наповнення місцевих бюджетів.

Фінансовий аспект є одним із найсуттєвіших, від якого, у великій мірі, залежить успішність функціонування регіонів та територіальних громад зокрема. Наявність економічно активних суб'єктів підприємницької діяльності, достатня кількість кваліфікованих трудових ресурсів, розвинена промислова та соціальна інфраструктура – все це та багато іншого є основою для успішного розвитку кожної громади.

Саме показники виконання місцевих бюджетів відображають загальний соціально-економічний стан відповідної території та її потенціал до сталого розвитку. Наявність достатніх ресурсів у місцевих бюджетах є запорукою того, що територіальна громада має можливість надавати більш якісні та більш різноманітні послуги своїм жителям, реалізовувати соціальні та інфраструктурні проекти, створювати умови для розвитку підприємництва, залучення інвестиційного капіталу, розробляти програми місцевого розвитку та фінансувати інші заходи для всебічного покращення умов проживання жителів громади.

Як регіон, так і громада, які раніше були лише об'єктами державної регіональної політики та реципієнтами централізовано перерозподілених ресурсів розвитку, наразі набувають власної суб'єктності. І ця суб'єктність може бути важелем та генератором синергетичного ефекту для просторового, регіонального та загальнонаціонального розвитку [1].

Отже, фінансова децентралізація як чинник регіонального розвитку займає вагоме місце. Упровадження децентралізації як інструменту державної регіональної політики має на меті змінити систему управління громадами та систему адміністративно-територіального устрою країни, а також досягти покращення становища громадян незалежно від місця їх проживання. Проголошена спрямованість такого інструменту на вирішення питань регіонального та місцевого розвитку означає, що в суспільстві існують очікування відповідних ефектів уже в короткостроковій перспективі: децентралізація на користь громад змінює розподіл повноважень, запроваджує механізми акумулювання бюджетних ресурсів; громади мають більше можливостей реалізовувати власні стратегії розвитку, спираючись на організаційний та матеріально-фінансовий потенціал.

ОСНОВНА ЧАСТИНА.

У загальному плані основними складовими частинами реформування місцевого самоврядування вважаються передавання повноважень від центру до найнижчого місцевого рівня і, відповідно до цих переданих повноважень, передавання фінансових ресурсів та забезпечення відповідного контролю з боку держави за діяльністю органів місцевого самоврядування. Нині згідно зі змінами, внесеними до Податкового [4] та Бюджетного кодексів України [5], основними податками, які наповнюють місцеві бюджети міст, районів та ОТГ, визначено такі: близько 61 % ПДФО (податку на доходи фізичних осіб); 5 % акцизного податку з реалізації підакцизних товарів; 100 % єдиного податку; 100 % податку на майно (нерухомість, землю, транспорт); 100 % плати за землю; 100 % податку на прибуток підприємств комунальної власності; 100 % плати за надання адміністративних послуг; 25 % екологічного податку.

За підсумками 2020 року надходження до загального фонду місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) склали 290,1 млрд грн, що становить 99,0% від затвердженого річного плану з урахуванням змін (293,2 млрд грн). У порівнянні з планом без урахування змін (який було визначено при затвердженні місцевих бюджетів – 291,1 млрд грн), рівень виконання становить 99,6%.

У порівнянні з 2019 роком, номінальне зростання надходжень становило 14,9 млрд грн або +5,4% [9]. Слід зазначити, що за підсумками 2019 року приріст доходів відносно 2018 року становив 17,5% (+41,1 млрд грн).

На надходження до місцевих бюджетів у 2020 році суттєво вплинули карантинні заходи, запроваджені у зв'язку з пандемією коронавірусу (табл. 1). У квітні-травні спостерігалось суттєве зменшення надходжень, після чого у червні-липні позитивна динаміка поступово відновилася і протягом жовтня-грудня середній показник приросту доходів склав 10,7%.

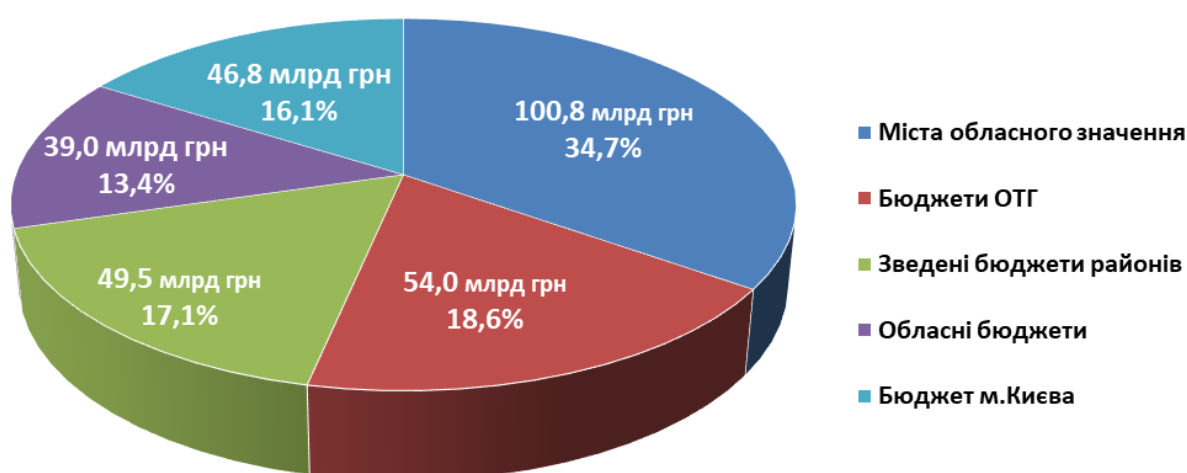
У 2020 році на прямих міжбюджетних відносинах з державним бюджетом перебували 872 об'єднані територіальні громади (з урахуванням 41 міста обласного значення, в яких відбулося приєднання). За 2020 рік доходи загального фонду бюджетів ОТГ (без урахування трансфертів з державного бюджету) склали 54,0 млрд грн, що становить 18,6% від загального обсягу доходів усіх місцевих бюджетів України (рис. 1).

Таблиця 1

**Дані про обсяги надходжень до місцевих бюджетів
у 2019-2020 роках**

Періоди	2019 рік	2020 рік	відхилення	
			сума, млн грн	у відсотках
січень	18 665,3	21 084,5	2 419,2	113,0%
лютий	21 898,0	25 079,1	3 181,1	114,5%
березень	19 909,0	21 494,2	1 585,2	108,0%
квітень	23 654,3	19 308,3	- 4 346,1	81,6%
травень	23 894,7	22 775,5	- 1 119,1	95,3%
червень	20 856,4	21 854,5	998,1	104,8%
липень	23 812,4	24 246,0	433,6	101,8%
серпень	25 328,0	27 679,4	2 351,4	109,3%
вересень	21 667,3	23 084,1	1 416,8	106,5%
жовтень	24 765,5	27 157,4	2 391,9	109,7%
листопад	26 075,8	28 454,0	2 378,2	109,1%
грудень	24 643,5	27 897,8	3 254,3	113,2%

Складено на основі [10, 11]

**Рис. 1. Структура доходів загального фонду (без трансфертів)
за рівнями місцевих бюджетів**

Складено на основі [11]

У загальній структурі доходів загального фонду ОТГ питома вага податку на доходи фізичних осіб становить 60,5% (рис. 2), у 2019 році аналогічний показник становив 58,1%. Надходження ПДФО склали 32,7 млрд грн. Плати за землю надійшло 6,8 млрд грн (12,6% від загальної суми), єдиного податку – 7,8 млрд грн (14,4%), акцизного податку – 3,6 млрд грн (6,6%), у тому числі акцизного податку з палива надійшло 2,3 млрд грн (4,2%), податку на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки – 1,2 млрд грн (2,1%).

Як і раніше, найбільшу питому вагу у доходах місцевих бюджетів займають надходження від сплати податку на доходи фізичних осіб – 177,8 млрд грн або 61,3% від суми доходів загального фонду місцевих бюджетів. У порівнянні з 2019 роком надходження податку зросли на 12,3 млрд грн, або на 7,4%. Іншим вагомим джерелом доходів місцевих бюджетів є плата за землю, що відноситься до податку на майно і є складовою місцевих податків. У 2020 році місцевими бюджетами було отримано плати за землю (земельного податку та орендної плати) 31,5 млрд грн, що на 4,2% (на 1,4 млрд грн) менше від надходжень, отриманих за підсумками 2019 рік (у 2019 році відносно 2018 надходження зросли на 20,2%). У структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів плата за землю займає 10,8% (рис. 2).

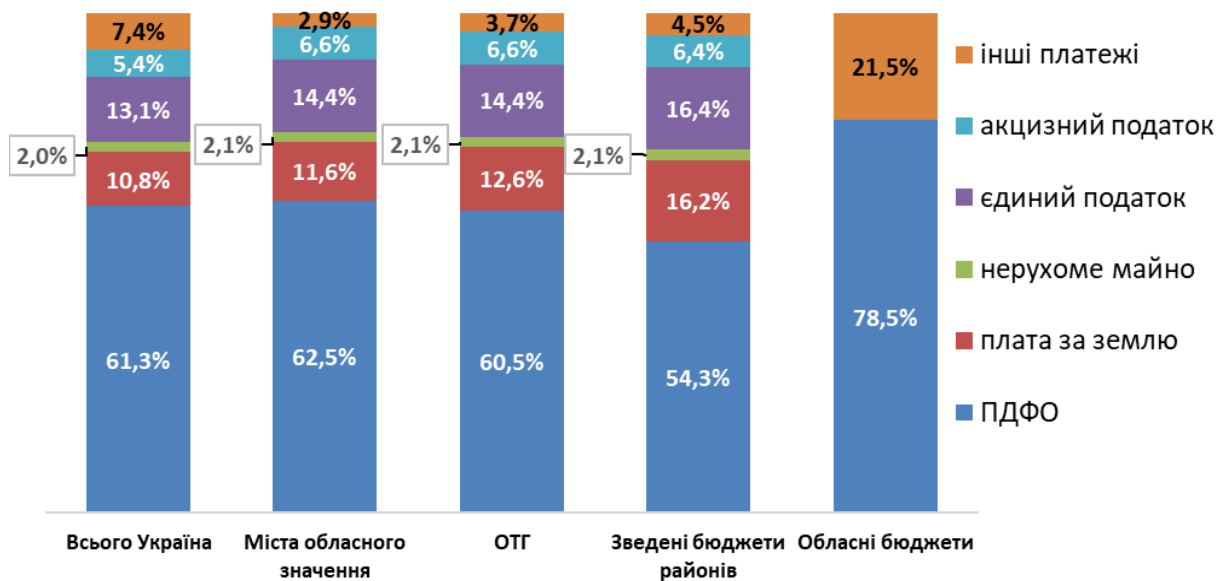
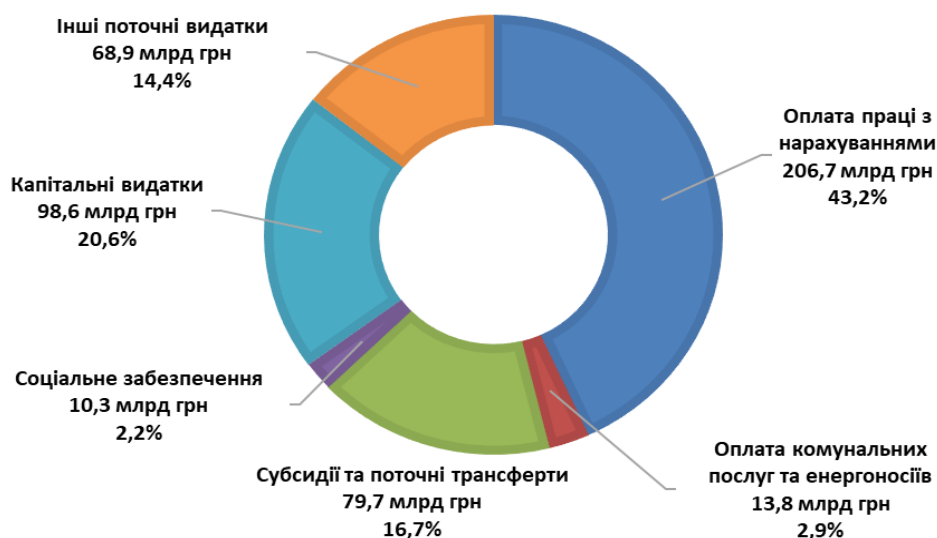

Рис. 2. Структура доходів місцевих бюджетів України за 2020 рік

Складено на основі [11]

Значна частка у структурі місцевих бюджетів належить надходженням єдиного податку. Його сума склала 38,0 млрд грн, що на 7,8% (на 2,8 млрд грн) перевищує надходження минулого року і становить 13,1% від усієї суми доходів загального фонду місцевих бюджетів. Слід зазначити, що фізичними особами-підприємцями перераховано до місцевих бюджетів 27,6 млрд грн єдиного податку (або 72,6% від його загального обсягу), юридичними особами перераховано 5,1 млрд грн (або 13,4%). Сума єдиного податку, сплаченого сільгосптоваровиробниками, склала 5,3 млрд грн (14,0% від його загального обсягу). Надходження акцизного податку до місцевих бюджетів за підсумками 2020 року склали 15,6 млрд грн акцизного податку (+1,8 млрд грн, або +13,4%), у тому числі: - 8,4 млрд грн – у вигляді відрахувань з державного бюджету частини акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального (+1,0 млрд грн, або +13,4%); - 7,2 млрд грн – з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі алкогольних напоїв та тютюнових виробів (+0,8 млрд грн, або +13,4%) [11]. Зазначимо, що у 2017 р. частка власних доходів місцевих бюджетів (загальний фонд) у ВВП становила 6,7 %. У 2018р. 7,1% [6], а в 2019 р. відбулося її збільшення до 7,3% та у 2020р. д.о 7,5%. При цьому значна частина ОТГ, були дотаційними, вони отримували додаткові кошти (дотації) для приведення власних бюджетів до фінансово спроможних. Зважаючи на прийняті у 2020 році законодавчі акти, у 2021 році уже відсутня така категорія місцевих бюджетів, як об'єднані територіальні громади. Відповідно до Бюджетного Кодексу [6], бюджети базового рівня репрезентують бюджети місцевого самоврядування, які включають у себе бюджети сільських, селищних, міських територіальних громад. У свою чергу загальний обсяг видатків місцевих бюджетів у 2020 році склав 478,1 млрд грн, що на 88,2 млрд грн (-15,5%) менше від обсягу видатків, проведених у 2019 році. Із зазначеної суми видатки загального фонду у 2020 році склали 357,7 млрд грн, що на 84,9 млрд грн (-19,2%) менше 2019 року. У структурі місцевих бюджетів найбільша частка припадає на оплату праці – 206,7 млрд грн, або 43,2%. Капітальних видатків проведено на суму 98,6 млрд грн, що становить 20,6% від усіх видатків (рис. 3).

**Рис. 3. Структура видатків місцевих бюджетів
(загальний та спеціальний фонди)**

Складено на основі [10, 11]

У порівнянні з 2019 роком видатки на оплату праці зросли на 15,3%, водночас на енергоносії витрачено майже на 20% менше, незначне зниження зафіксовано по капітальних видатках – 98,8% від обсягів 2019 року (табл. 2).

Таблиця 2

**Видатки місцевих бюджетів за 2019-2020 роки за
економічною класифікацією**

Видатки за економічною класифікацією	Загальний фонд, млрд грн		Спеціальний фонд, млрд грн		Разом, млрд грн		Відхилення
	2019 рік	2020 рік	2019 рік	2020 рік	2019 рік	2020 рік	
Оплата праці з нарахуваннями	177,9	205,5	1,4	1,2	179,3	206,7	115,3%
Оплата комунальних послуг та енергоносіїв	16,9	13,6	0,3	0,2	17,2	13,8	80,2%
Субсидії та поточні трансферти	71,6	74,1	4,0	5,6	75,6	79,7	105,4%

Продовження табл. 2

Видатки за економічною класифікацією	Загальний фонд, млрд грн		Спеціальний фонд, млрд грн		Разом, млрд грн		Відхилення
	2019 рік	2020 рік	2019 рік	2020 рік	2019 рік	2020 рік	
Соціальне забезпечення	88,8	10,2	0,1	0,1	88,9	10,3	11,6%
Інші поточні видатки	87,4	54,3	18,1	14,7	105,5	69,0	65,4%
Капітальні видатки	0,03	0,0	99,8	98,6	99,8	98,6	98,8%
Разом	442,6	357,7	123,7	120,4	566,3	478,1	84,4%

Складено на основі [10,11]

Зазначимо, що в розрізі функціональної класифікації видатків, найбільший обсяг коштів протягом 2020 року було спрямовано на фінансування освіти – 199,4 млрд грн (табл. 3), що становить 41,7% від загальної суми видатків, проведених з місцевих бюджетів. У порівнянні з 2019 роком, видатки на освіту збільшилися на 12,3 млрд грн або на 6,6%.

На охорону здоров'я було витрачено 50,9 млрд грн, що становить 10,6% від обсягу видатків місцевих бюджетів. Порівняно з 2019 роком видатки на охорону здоров'я зменшилися на 38,9 млрд грн або на 43,3%. Зменшення видатків на охорону здоров'я пов'язане із продовженням реформи медицини і запровадженням фінансування вторинного рівня за рахунок коштів державного бюджету через Національну службу здоров'я. У 2020 році Нацслужбою за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення проведено видатків на загальну суму 89,5 млрд грн.

За даними Рахункової палати України, протягом 2020 року з місцевих бюджетів було витрачено 10,3 млрд грн на заходи, пов'язані з боротьбою з COVID-19, що становить 2,2% від загального обсягу видатків місцевих бюджетів [11].

Видатки на духовний та фізичний розвиток склали 21,9 млрд грн, що у структурі видатків становить 4,6% і є на 0,3 млрд грн або на 1,4% більше видатків, проведених у 2019 році.

На видатки, пов'язані з економічною діяльністю, спрямовано 93,9 млрд грн, що на 14,7% більше видатків, проведених за 2019 рік.

Видатки на житлово-комунальне господарство зменшилися на 6,7% і склали 32,1 млрд грн.

Видатки на загальнодержавні функції, які включають видатки на утримання органів місцевого самоврядування, склали 41,0 млрд грн, що на 6,1 млрд грн або на 17,5% більше видатків за 2019 рік [10].

Таблиця 3

Видатки місцевих бюджетів за 2019-2020 роки за функціональною класифікацією

Видатки за функціональною класифікацією	Загальний фонд		Спеціальний фонд		Разом	
	2019 рік	2020 рік	2019 рік	2020 рік	2019 рік	2020 рік
Загальнодержавні функції	33,0	39,5	1,9	1,5	34,9	41,0
Громадський порядок, безпека та судова влада	1,1	1,5	0,2	0,3	1,3	1,8
Економічна діяльність	15,2	19,5	66,7	74,4	81,9	93,9
Охорона навколишнього природного середовища	0,1	0,1	3,3	2,3	3,4	2,4
Житлово-комунальне господарство	21,1	22,2	13,3	9,9	34,4	32,1
Охорона здоров'я	77,7	40,2	12,1	10,7	89,8	50,9
Духовний та фізичний розвиток	18,5	19,8	3,1	2,1	21,6	21,9
Освіта	167,3	183,1	19,8	16,3	187,1	199,4
Соціальний захист та соціальне забезпечення	100,5	21,5	2,7	2,5	103,2	24,0
Разом	434,5	347,4	123,1	120,0	557,6	467,4
Міжбюджетні трансферти	8,1	10,3	0,6	0,4	8,7	10,7
Усього	442,6	357,7	123,7	120,4	566,3	478,1

Розраховано за даними [10, 11]

Із загального фонду бюджетів ОТГ проведено видатків на суму 72,6 млрд грн, у тому числі: на зарплату з нарахуваннями спрямовано 50,9 млрд грн (70,1% від всієї суми видатків), на оплату комунальних послуг та енергоносіїв – 3,1 млрд грн (4,2%). Обсяг капітальних видатків, проведених з бюджетів ОТГ, склав 12,9 млрд грн.

Зазначимо також, що протягом 2020 року місцевими бюджетами отримано з державного бюджету трансфертів на загальну суму 160,2 млрд грн, зокрема: - разова дотація – 13,3 млрд грн (що становить 8,3% від обсягу усіх отриманих місцевими бюджетами трансфертів); - додаткова дотація на утримання закладів освіти та медицини – 7,9 млрд грн (4,9%); - освітня субвенція – 81,2 млрд грн (50,7%); - медична субвенція – 14,6 млрд грн (9,1%); - субвенція на підтримку окремих закладів охорони здоров'я – 3,5 млрд грн (2,2%); - субвенція на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій – 1,7 млрд грн (1,1%); - субвенція на утримання доріг – 22,2 млрд грн (13,8%). А до державного бюджету з місцевих перераховано 8,8 млрд грн реверсної дотації.

Наголосимо, що 17 вересня 2020 року Верховна Рада прийняла Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо приведення у відповідність положень бюджетного законодавства у зв'язку із завершенням адміністративно-територіальної реформи» [7]. Тож вже відбулися зміни у структурі бюджетної системи та уповноваженнях органів місцевого самоврядування. Законодавчим актом, зокрема, розмежовуються дохідні і видаткові джерела надходження між районними та місцевими бюджетами, скасовується спрямування надходжень від ПДФО до районних бюджетів та виключається районний рівень із системи горизонтального вирівнювання податкоспроможності. Тобто районні бюджети не отримуватимуть базову дотацію і не будуть на прямих міжбюджетних відносинах з державним бюджетом. У той же час фінансова децентралізація ставить перед громадами низку проблем, для подолання яких необхідно здійснити певні додаткові кроки, зокрема: - досягнути підвищення ефективності місцевих податків та зборів (важливим є факт не тільки отримання фінансових коштів, а також їх використання); - внести певні зміни в адміністрування цих податків (перерозподіл отриманих коштів між органами їх отримання та використання – державою та органами місцевого самоврядування); - уточнити умови створення та використання коштів спеціальних фондів; - вирішити проблеми контролю повноти, своєчасності та достовірності отриманих фінансових податкових надходжень [2. С.113].

У підсумку децентралізація має виявитися ключовою в реалізації важливих системних цілей суспільних трансформацій в Україні, що

стосуються: - зміни засадничих принципів суспільного розвитку; - мотивації членів громад до поліпшення власного життя та впливу на його якість через механізми самоврядування; - прискорення економічного зростання завдяки повнішому та ефективнішому розпорядженню місцевими ресурсами розвитку; - посилення ендогенних чинників розвитку на основі залучення в економічний обіг місцевих ресурсів; - розвитку мережевої економіки внаслідок сприяння місцевому бізнесу, поширення публічно-приватного партнерства в рамках громад та міжмуніципальної та міжрегіональної взаємодії; - становлення сучасних засад ідентичності як підґрунтя для відновлення довіри до інститутів влади; - досягнення інклюзивності місцевого розвитку через забезпечення участі членів громади в управлінні (подолання відчуженості влади); - розширення меж ідентичності до рамок громади (становлення колективної ідентичності громади); - долучення громад до ухвалення управлінських рішень у контексті регіонального та загальнонаціонального розвитку (розширення меж колективної ідентичності); - усталення адекватної глобальним трендам ролі людського капіталу – не лише у створенні вартості, а й в організації простору життєдіяльності; - формування соціального капіталу в рамках громади, який підвищує капіталізацію людського капіталу та сприяє його локалізації (на противагу поширенню міграції); - відбудови ефективної системи управління; - формування локальних мережевих взаємодій на противагу олігархічним вертикалям; - інтеграції демократичних принципів урядування в практики громад; - зміцнення стратегічних засад на рівнях місцевого та регіонального розвитку; - «розвантаження» центральних органів виконавчої влади завдяки делегуванню повноважень; - поліпшення управління земельними ресурсами у зв'язку з розширенням повноважень громад; - раціоналізації використання нерухомого майна, зокрема приватизації комунального майна, що не використовується [2.с.100].

ВИСНОВКИ З ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Проведене дослідження показало, що результатом децентралізаційної реформи має стати підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до власних місцевих бюджетів, пошук резервів їх наповнення, покращення

ефективності адміністрування податків і зборів. Спроможні громади мають показати високі і динамічні темпи приросту власних доходів, свій потенціал розвитку. У частині використання коштів увагу необхідно зосередити на потребі формування найбільш реальної та оптимальної структури бюджетних видатків, а також створенні ефективного, згрупованого не надто чисельного у плані підпорядкування управлінського апарату. У підсумку необхідно здійснення постійного аналізу та контролю за витрачанням бюджетних коштів і упередження випадків їх нераціонального використання.

Для визначення та означення доцільності децентралізаційних процесів та реформ, їх ефективності, необхідно вжити таких заходів: оцінити тенденції розвитку регіонів шляхом аналізу їх соціально-економічних показників (починаючи від першого року результативної децентралізації) за період 2015 – перше півріччя 2021 рр. та визначити проблеми соціально-економічного розвитку регіонів та громад і загрози, спричинені децентралізацією; - проводити оцінювання впливу децентралізації на соціально-економічне становище регіонів за системою критеріїв, які характеризують структурні зміни в соціально-економічному становищі регіонів, результати функціонування регіональної економіки за низкою показників: співвідношення доходів/видатків бюджетів областей, структура доходів бюджетів областей, структура трансфертів із державного бюджету; структура капітальних інвестицій; власні доходи та загальні видатки бюджетів областей; структура видатків на економічну діяльність; - більш детально дослідити Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2027 року [3], стратегічні напрями політики регіонального розвитку. Це, зокрема: формування та реалізація «точок зростання» у громадах; розкриття потенціалів розвитку та стимулювання їх примноження для розкриття внутрішнього потенціалу розвитку регіонів та зменшення обсягів державної підтримки; - під час формування да вдосконалення Державної стратегії регіонального розвитку на переіод до 2027 року та Плану дій з її реалізації [2. с.145]. В реалізації програм ДСРР-2027 необхідно враховувати принципи стійкості, вміння адаптовуватися до нових умов, спрямовувати регіональну та місцеву економіки в правильне русло, виводити на новий потенційний рівень розвитку, щоб мінімізувати негативні наслідки екзогенного шоку попередніх періодів. Необхідно спиратися на досвід ЄС щодо планування й упровадження політики регіонального розвитку. Вважаємо за необхідне більш детально вивчити, обговорити, розробити та затвердити офіційні методичні

рекомендації, щодо належного виконання функцій, агенціями регіонального розвитку, щодо питань, які покладено на них відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики» [12]. Підсумовуючи дослідження можемо сказати, що у подальших наукових опрацюваннях необхідно, для підвищення фінансового потенціалу держави, регіонів, об'єднаних територіальних громад зокрема, в умовах децентралізації, більш детально дослідити та здійснити аналіз щодо застосування системного підходу до використання результатів децентралізаційної реформи. Питання стосуватимуться підвищення ефективності регіонального та місцевого розвитку й створення інституційно-правових та фінансово-економічних передумов для формування дієвої політики регіонального розвитку. А також втілення методів та комплексів щодо підвищення спроможності функціонування ОТГ і надавання ними якісних та доступних публічних послуг; оновлення підходів та принципів формування політики регіонального розвитку; посилення фінансової спроможності громад; забезпечення й реалізації трудових ресурсного потенціалу громад та регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] <https://decentralization.gov.ua/finance>
- [2] Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. / [Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук Я. А. Жаліла. – Київ : НІСД, 2020. – 153 с.
- [3] Постанова Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки від 5 серпня 2020 р. № 695. Режим доступу - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
- [4] Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI із змінами і доповненнями - (Редакція станом на 01.01.2021р.) /Режим доступу - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
- [5] Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI із змінами і доповненнями - (Редакція станом на 01.01.2021р.) / Режим доступу - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
- [6] <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/>
- [7] Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо приведення у відповідність положень бюджетного законодавства у зв'язку із завершенням адміністративно-територіальної реформи»
- [8] <https://decentralization.gov.ua/news/13249>
- [9] Державна служба статистики України. Повідомлення від 13.01.2021 р. Режим доступу - <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001832-21#Text>
- [10] <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2019/>
- [11] <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2020/>
- [12] Закон України «Про засади державної регіональної політики» № 156-VIII, від 05.02.2015р. Режим доступу - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>